

Odviať stopy Trójskej vojny/Drahošlav Hulínek	2
Pôvod našich mien/Katarína Habovštiaková	5

ARCHEOLÓGIA

Pohrebiská starých Slovanov/Tatiana Štefanovičová	6
Olympiáda teraz a v minulosti/Drahošlav Hulínek	8

ROZHOVOR

Rozhovor s Petrom Šťastným/Drahošlav Hulínek	9
Azyl útočiskom pred katom/Daniela Hrnčiarová	10

LÚPEŽNÍ RYTIERI NA SLOVENSKU/4

Šľachtici ducha i meča/Miloš Ferko	12
Anglický filozof na popraviske/Ludovít Košík	14
Bratislavská prvá korunovácia/Jana Tomovičová	16
Kvet v dejinách módy/Marta Masaryková	17
Železný zjednotiteľ Nemecka/Milan Katuninec	18
Muži v talároch prehovorili/Peter Mulík	20
Cesta k 14. marcu 1939/Peter Mičko	22
Po stopách starých Austráľčanov/Marika Sýkorová	24

REPORTÁŽ

Tri storočia buddhistického kláštora/Martin Slobodník	26
Viva V.E.R.D.I./Karol Othman	29
Gulášový socializmus Janosa Kadara/Gabriela Gregušová	30

SÚŤAŽ

KALEIDOSKOP

O NAŠICH AUTOROCH

KRÍŽOVKA

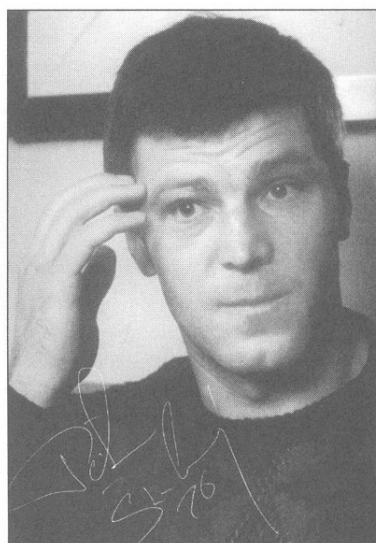
POD LUPOU

HLASY A OHLASY

Titulná strana obálky
Giuseppe Verdi - taliansky skladateľ
Obrázky zhora nadol
Erb Habsburgovcov, zlatá maska z Mykén

PETER ŠŤASTNÝ O OLYMPIONIZME A O JEHO VZŤAHU K HISTÓRII

Peter Šťastný je osobnosťou, ktorá prekročila rámec hokeja, ale aj športu ako takého. Výrazne sa angažuje v olympijskom hnutí, ktoré má nielen športový ale aj kultúrny a spoločenský dosah na celom svete. Hoci žije v USA, zapája sa i na Slovensku do života v spoločenskej sfére. Je to človek, ktorý svosvojimi aktivitami, robí Slovensku v zahraničí dobré meno. Momentálne

je najviac zaneprázdnený funkciou generálneho manažera slovenskej hokejovej reprezentácie na zimných olympijských hrách Salt Lake City a prácou v klube NHL St. Luis Blues. Napriek tomu nezabúda na svoje záujmy, medzi ktoré patrí aj história. V súvislosti so zimnými olympijskými hrami sme ho oslovili aby nám povedal pár slov o olympionizme, ale aj o jeho vzťahu k histórii.

Boli ste prvým športovcom Slovenska, ktorý v roku 1994 na otváracom ceremoniáli olympijských hier v Lillehammeri niesol našu vlajku. Ako ponímate olympionizmus a olympijské hry v rámci antických i novodobých dejín a v súčasnosti?

Predovšetkým musím konštatovať, že olympijské hry momentálne presahujú športový rámec. Sú udalosťou, ktorá má široký spoločenský a kultúrny význam. Vďaka nim sa vytvára priateľstvo medzi príslušníkmi jednotlivých národov a otupujú sa hrany nevraživosti, ktoré majú častokrát hlboké korene v minulosti. U reprezentantov daného štátu sa vytvára patriotizmus, vďaka čomu vzniká zdravá a nenásilná rivalita medzi jednotlivými športovými aktérmi z rôznych krajín. Moderné olympijské hry, ktoré majú svoj pôvod v antickom Grécku nám akoby približovali minulosť dávnych zápolení v starovekých arénach. Súčasné športové zápasy by sme s troškou nadnesenia mohli prirovnať ku gladiátorským súbojom v antickom Ríme. Treba však dodať, že terajšie športové zápolenia sú na neporovnateľne vyššej kultúrnej, spoločenskej a predovšetkým humannej úrovni. Práve táto skutočnosť dáva športu v terajšej zložitej situácii po mnohých nedávnych nepríjemných udalostiach, oveľa väčší spoločenský význam ako v dávnej minulosti.

Čo pre krajinu akou je Slovensko, ktoré je len krátkodobu samostatným politickým útvarom, znamená účasť na olympiáde?

Pre náš mladý štát je reprezentácia na takom významnom podujatí, ako sú olympijské hry veľmi prestížna záležitosť. Z toho dôvodu je zastúpenie samostatného Slovenska na každom podujatí tohto druhu veľmi dôležité. Veď kvalitatívne dotvára jeho postavenie na svetovej scéne. Môžem to dokumentovať v hokeji, ktorý má výrazný reprezentatívny charakter a úspechy Slovenska v ňom sú pre nás veľmi dôležité a zároveň veľkou motivačnou výzvou. Som presvedčený, že keď pri nás bude stáť šťastie, môže túto skutočnosť naplniť účasť našej hokejovej reprezentácie na zimných olympijských hrách v americkom Salt Lake City.

Pokračovanie na str. 9

HR HISTORICKÁ REVUE

Časopis o dejinách spoločnosti

Vpád morských národov / Drahoslav Hulínek 2

Pôvod našich mien / Katarína Habovštiaková 5

ARCHEOLÓGIA

Prví rímski legionári na území Slovenska / Drahoslav Hulínek 6

Zjednotiteľ kočovných Mongolov / Jozef Terem 8

Názvy slovenských hradov / Milan Majtán 11

Výpravy v znamení polmesiaca / Miroslav Eliáš 12

ZA KATEDROU

Využitie HR v 8. ročníku ZŠ / Ferdinand Ondrišák 15

Murat na Napoleonovej šachovnici / Petra Koóšová 16

FÓRUM NÁZOROV 19

Štedrý gróf zo strateného kaštiela / Miroslav Daniš 20

Sprisahanie cisára Karola I. / Ján Čomaj 24

Čižmou Deutsche partei po Slovensku / Soňa Machajová 26

Maďarská armáda na Done / Marek Budaj 29

Blízky východ – historická nevráživosť / Boris Latta 30

ROZHOVOR

s Emilom Pálešom / Jestvujú duchovia času 32

KALEIDOSKOP 34

O NAŠICH AUTOROCH 34

KRÍŽOVKA 35

POD LUPOU 35

HLASY A OHLASY 36

Titulná strana obálky:
Napoleon Bonaparte

Erb rakúsko-uhorskej monarchie

ROZHOVOR S EMILOM PÁLEŠOM

JESTVUJÚ DUCHOVIA ČASU?

RNDr. Emil Páleš, CSc. (1966) vyštudoval kybernetiku. V rokoch 1989 – 1994 vyučoval počítačovú lingvistiku na Katedre umelej inteligencie Matematicko-fyzikálnej fakulty UK a viedol výskumný grant na Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV. Od roku 1994 založil a vedie nadáciu Sophia. Jeho práca smeruje k syntéze poznatkov špeciálnych vied, ako aj k premosteniu medzi náboženstvom a vedou, v duchu príbuznom sofiológii Vladimira Solovjova. V posledných štyroch rokoch sa venoval filozofii dejín.

Vaša kniha „Angelológia dejín. Paralelné a periodické javy v dejinách“ vyšla pred niekoľkými mesiacmi. Napriek vysokej cene sa štvrtina nákladu rozobrala ešte skôr ako sa dostala na pulty knižkupectiev. V čom sa skrýva jej kúzlo?

Podarilo sa mi urobiť prielom v istom smere, na ktorý ľudia podvedome už dlho čakali. Veľké množstvo poznatkov, ktoré zdanlivo nesúviseli, zapadlo do seba ako kľúč do zámky a začalo dávať zmysel. V prípade, že odborná obec akceptuje dôkazy, ktoré som predložil, zaradí sa moja práca medzi vôbec najväčšie objavy, ktoré prispievajú k paradigmatickému prelomu v našom svetoznávaní.

Vzdelaním ste matematik. Akým činom ste sa ocitli pri dejepise?

Skúmal som početnosť výskytu géniov v dejinách. Je záhadou kultúrnej antropológie, prečo veľké tvorivé osobnosti neprichádzajú štatisticky rovnomerne roztrúsené po časovej osi, ale vo vlánoch, v celých zhlukoch alebo „súhvezdiach“. Napríklad najnadanejší hudobní skladatelia sa objavili okolo roku 1800. Najväčší dramatici okolo roku 1600. Na základe známych zákonov genetiky by to tak byť nemalo.

Nie sú také vlny tvorivosti výsledkom vhodných sociálnych podmienok?

Tak sa to vysvetľuje v dejepisných učebniciach, ale na vysvetlenie to nestačí. Často sa totiž rovnaký kultúrny výdobytok dosiahne nezávisle a súčasne na viacerých miestach na Zemi. Po roku 600 pr. Kr. sa napríklad v Grécku objavili filozofi. V učebniciach stojí, že to boli nové sociálne podmienky v Grécku, ktoré viedli k zmenenému pohľadu na svet. Lenže filozofia sa v tom čase nezrodila len v Grécku. Veľkí myslitelia sa v rovnakom okamihu objavili v Číne, Indii, Perzii a Izraeli. Konfucius, Lao-c', Buddha, Džina, Zarathuštra, izraelskí proroci a prví grécki filozofi boli súčasníci. Tieto osobnosti nevedeli o sebe navzájom a predsa učili rovnaké hlavné myšlienky! Nemecký filozof Karl Jaspers nazval toto obdobie axiálnou (osovou) epochou, pretože v relatívne krátkom čase medzi 600 – 300 pr. Kr. boli položené duchovné základy celého nasledujúceho vývoja. Už 150 rokov nikto nedokázal na tento pozoruhodný časový súbeh podať prijateľné vysvetlenie.

Pokračovanie na s. 32

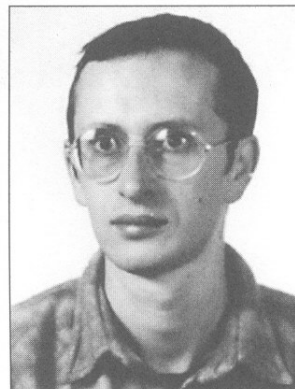
Úlomky starého Egypta na Slovensku / Jozef Hudec	2
Kresťanské rímske katakomby / Viliam Judák	4
Svet tajomných kúpeľov / Marika Sýkorová	7
Z DEJÍN SLOVENSKÝCH MIEST	
TRNAVA – najstaršie kráľovské mesto / Tomáš Tandlich	10
Pôvod našich mien / Katarína Habovštiaková	13
Pricezná zasľúbená bohu / Jaroslav Perniš	14
Leonardo da Vinci / Martina Hlivová	16
Jánošík pravda alebo legenda / Miloš Ferko	18
Učiteľ národov / Ladislav Hubenák	21
Krvavá genocída Arménov / Beáta Čierniková	22
REPORTÁŽ	
SUOMI – exotický štát Európy / Drahoslav Hulínek	24
EUDIA A DOBA	
Osud Vladimíra Clementisa / Milan Zamboj	27
Z dejín rukavíc / Katarína Masaryková	29
Politické kroky Slovenska 1918 – 1919 / Nataša Krajčovičová	30
OBSAH Historickej revue – XII. ročník (2001)	32
KALEIDOSKOP	34
O NAŠICH AUTOROCH	34
SÚŤAŽ	35
POD LUPOU	35
HLASY A OHLASY	36

Titulná strana obálky: Mona Lisa - reprodukcia obrazu Leonarda da Vinci - portrét manželky florentského šľachtica Francesca del Gioconda, dokončený okolo roku 1503

Obrázky zhora nadol: Erb mesta Miláno - ilustrácia k textu na strane 16. Sfinga faraóna Chafrea a pyramída v Gíze - ilustrácia k textu na strane 2.

GABRIEL PIRICKÝ

Potrebuje Slovensko poznávať Anatóliu?

Význam spoznávania odlišných kultúr a civilizácií sa v kontexte vývoja súčasnej medzinárodnej situácie ešte viac zvýraznil. Táto

vcelku banálna myšlienka má však pre našu krajinu v prípade turkologických štúdií celkom konkrétnu výpovednú hodnotu. Štúdium moderného Uhorska a jeho predchodkyne Osmanskej ríše je pre Slovensko významné predovšetkým tým, že ide o jediný tzv. orientalistický odbor, ktorý má styčné body aj s našimi národnými dejinami. Osmanská ríša viac ako jeden a pol storočia bezprostredne ovplyvňovala chod udalostí v Uhorsku a aj omnoho neskôr, v čase, keď predstavovala už iba „chorého muža na Bospore“, stelesňovala pre našich predkov krajinu islamu až natoľko, že pomenovanie Turek sa používalo aj vo význame moslim.

Dnes žijú Turci vo veľkom počte v bezprostrednej blízkosti našich hraníc v Rakúsku, Nemecku a v malom počte i u nás. S Tureckou republikou sa stretávame v euroatlantických hospodárskych a bezpečnostných štruktúrach ako s členským (OECD, NATO) alebo kandidátskym (EÚ) štátom. V širšom kontexte skúmania dynamických prejavov islamu v regióne Blízkeho východu je Turecko významné ako jediný štát, v ktorom došlo k oddeleniu náboženstva od právneho systému a politiky a kde má sekularizácia spoločnosti stáročnú tradíciu.

Po rozpade Sovietskeho zväzu vznikli nové nezávislé štáty, ktorých jazyky sú v rozličnej miere blízke turečtine. Znalosť turečtiny a tureckých reálií možno preto vnímať ako úvod do štúdia ďalších turkických jazykov a kultúr spájaných s Azerbajdžanom, piatimi stredoázijskými modernými národmi: Kazachmi, Kirgizmi, Turkménmi, Ujgurmi a Uznekmi, ale tiež s povolžskými Tatármi. V kvantitatívnom vyjadrení je to dnes vrátane Turecka okolo 120 miliónov ľudí. Zároveň ide o hospodársky veľmi zaujímavý región, najmä ak si uvedomíme, že v priaspickej oblasti sa nachádzajú obrovské zásoby zemného plynu a ropy, ktoré sa významom rovnajú, prípadne aj predčia odhadované zásoby v Perzskom zálive.

Tieto skutočnosti viac-menej dobre poznáme. Napriek tomu, na rozdiel od Česka alebo Maďarska, sa turecké (osmanské) dejiny, kultúra, literatúra a jazyk na slovenských vysokých školách nevyučujú. Budovanie samostatného univerzitného odboru by sa pritom dnes ešte mohlo oprieť o personálne zázemie odborníkov z Kabinetu orientalistiky SAV. Prečo ho teda nevyužiť?

G. Pirický

Heroický boj za Grécko / Marika Sýkorová	1
Vojenské umenie starých Slovanov / Drahoslav Hulínek	4
Rád cisterciťov v stredovekom Uhorsku / Laura Ridegová	8
Z DEJÍN SLOVENSKÝCH MIEST	
Kremnica - zlaté mesto Uhorska / Tomáš Tandlich	10
Ján Kupecký - maliar ľudskej tváre / Lenka Berová	12
Červený diabol s dušou rytiera / František Litecký	14
Ničivá voda v Bratislave / Blažena Horváthová	16
Politické strany Slovenska 1918 - 1920 / Natália Krajčovičová	18
REPORTÁŽ	
Kriesenie Titovej jaskyne / Ivan Melicherčík	21
HISTORICKÉ PRAMENE	
Z utajených spisov Henryho Kissingera / Ferdinand Vrabel	24
ARCHEOLÓGIA	
Slnčový kôň z Devína / Veronika Plachá, Jozef Paulík	26
Z DEJÍN MYSLENIA	
Plutarchos - majster slávnych životopisov / Peter Kuklica	28
Na počiatku bolo koleso / Zuzana Slobodová	30
Zázračný dážď - legenda, alebo skutočnosť? / Peter Chrastina	32
SÚŤAŽ	33
KALEIDOSKOP	34
O NAŠICH AUTOROCH	34
POD LUPOU	35
HLASY A OHLASY	36

Titulná strana obálky: Kurucký bojovník - Ján Kupecký
Obrázky zhora nadol: Erb mesta Kremnica,
 Reprodukcia námornej bitky medzi Grékmi
 a Peržanmi pri Salamíne

MARIKA SÝKOROVÁ

Heroický boj za Grécko

Antické Grécko bolo kultúrne najvyspelejšou civilizáciou európskeho staroveku. V egejskej oblasti sa zrodila demokracia, ktorá je dominantným spoločenským zriadením aj v súčasnosti. Gréci si v dávnych dejinách museli svoju vlasť chrániť. Ich najväčšia obranná vojna bola zamerala proti útoku Peržanov, ktorý odrazili, pričom najväčšiu tiaž bojov niesli na svojich bedrách demokratické Atény.

Priamemu vojenskému konfliktu predchádzalo povstanie gréckych miest v Malej Ázii proti perzskej nadvláde pod vedením Aristagorasa z Milétu, okolo roku 500 pred Kr. Po počiatkových vojenských úspechoch, keď Gréci vypálili roku 498 Sardy, hlavné mesto perzskej satrapie v západnej časti Malej Ázie, sa k povstaniu pripojili ďalšie grécke maloázijské mestá, vyslali Peržania proti nim silné loďstvo i pešiu armádu. Roku 495 dobyli a zničili Milétos, ohnisko povstania. Peržania tak obnovili svoju vládu nad gréckymi mestami na pobreží Malej Ázie, ostrovmi pri jej pobreží ako aj nad čiernomorskými úžiami a chystali sa zasiahnuť proti európskym pevninským mestám.

MARATÓNSKE VÍTAZSTVO

Hlavným dôvodom ich útoku však bola snaha ovládnuť celú Egeidu a podmaniť si Grécko. Vhodnou zámienkou na útok sa im stala pomoc, ktorú poskytli Atény a Eretria maloázijským mestám. Aténčania si síce uvedomovali hroziace nebezpečenstvo, ale nepostupovali proti nemu jednotne. Themistoklés, ktorý sa roku 490 stal stratégom, mal oporu predovšetkým medzi jednoduchým ľudom a spoľieval sa na vojenské námorníctvo, dal neďaleko Faléry vybudovať väčší a bezpečnejší aténsky prístav Pireus. Roku 493 sa však do Atén vrátil bývalý vládca gréckeho Chersonésu na tráckom pobreží, utekajúci pred Peržanmi - Miltiadés. Najvhodnejšiu obranu proti perzskému nebezpečenstvu videl v silnom pozemnom vojsku, ktorého jadro tvorili ťažkoodenci - hopliti. Herodotos uvádza, že v roku 491 poslal Dáreos do Grécka a na egejské ostrovy poslov s výzvou, aby grécke štáty formálne uznali perzskú nadvládu. Podľa jeho slov tejto požiadavke vraj mnoho z nich vyhovel. V Aténach ich však rozhorčený ľud hodil do jamy a v Sparte do studne. Pravdou zostáva, že roku 490 sa proti Grékom vyplavilo perzské loďstvo. Na lodiach sa plavilo stotisíc mužov a deväťtisíc jazdcov, ako uvádza Herodotos. Tieto údaje sú však nadnesené. Pravdepodobne sa perzská armáda skladala z dvadsaťtisíc lukostrelcov, medzi ktorými sa nachádzala aj obávaná jazda. Počas plavby po Egejskom mori si podrobili väčšinu Kykladských ostrovov a zmocnili sa Eretrie, ktorej obyvateľstvo deportovali do Ázie. Na odpor blížiacemu sa nebezpečenstvu sa postavili Atény, ktoré však boli izolované. Po ich boku tiahol iba nevelký oddiel šesťsto mužov z boiotskej obce Plataj. Preto požiadali o pomoc Spartu, ktorá z náboženských dôvodov vytiahla do boja o týždeň neskôr. Miltiadés medzitým dosiahol vyslanie vojska k Maratónu, kde kotvilo perzské loďstvo. Vďaka jeho taktike niekoľkonásobne silnejšie perzské vojsko porazil aj bez Sparťanov, ktorých predvoj dorazil až dva dni po bitke. Podľa Herodota Peržania stratili 6 400 mužov, zatiaľ čo Aténčania napočítali iba 192 mŕtvych. Radostnú správu o víťazstve zvestoval do Atén bežec Feidippides. Po slovách „Radujte sa, zvíťazili sme!“ padol mŕtvy na zem. Zakrátko po Maratónskom víťazstve roku 489 sa Miltiadés vypravil proti Kykladským ostrovm, kde však utrpel na ostrove Paros porážku a po návrate do Atén bol odsúdený k pokute za to, že „oklamal ľud“. Na následky zranení onedlho zomrel. Po jeho smrti získal veľký vplyv Themistoklés, ktorý presadzoval myšlienku silného loďstva, ktoré by hájilo záujmy aténskeho obchodu a zároveň zabezpečilo obranu. Proti nemu vystupoval Miltiadov stúpenec Aristeidés, ktorý presadzoval záujmy konzervatívcov, ktorí sa obávali, že loďstvo zatlačí pozície hoplitov. Z politického boja vyšiel nakoniec víťazne Themistoklés a Aristeidés bol roku 482 poslaný do vyhnanstva.

Sen o revolúcii a moci / Valtr Komárek	1
Záhadni prví poľnohospodári / Ladislav Demeter	2
Pôvod našich mien / Katarína Habovštiaková	5
ARCHEOLÓGIA	
Chorváti a stredné Podunajsko / Tatiana Štefanovičová	6
Na prahu vzniku Uhorska / Alexander T. Ruttkay	8
Schizma z roku 1054 / Marek Meško	10
Karolínske opátstvo v Sankt Gallen / Eva Krutá	13
Z DEJÍN SLOVENSKÝCH MIEST	
Skalica - kráľovské mesto Záhoria / Tomáš Tandlich	14
Kat a popravišisko / Katarína Masaryková	16
Z dejín Rómov / Marián Oliver	18
Cestopisy z Horného Uhorska / Ľudovít Petraško	20
EUDIA A DOBA	
Che Guevara / Róbert Osadán	23
ROZHOVOR	
So Štefanom Holčíkom / Lenka Berová	27
REPORTÁŽ	
Kamenný archív Sahary / Ivan Melicherčík	28
Osud menom Píka / Ján Čomaj	30
SÚŤAŽ	33
KALEIDOSKOP	34
O NAŠICH AUTOROCH	34
POD LUPOU	35
HLASY A OHLASY	36

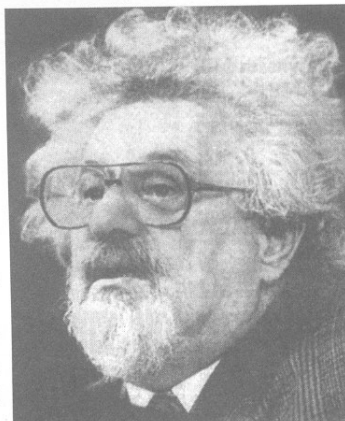
Titulná strana obálky: Che Guevara

Obrázky zhora nadol: Štátny znak Bolívie

Zlatá granulovaná náušnica, Staré Mesto

Sen o revolúcii a moci

Profesor Valtr Komárek (1930) český ekonóm a prognostik patril k mužom novembra 1989. V revolučných mesiacoch na prelome rokov 1989 - 90 sa dokonca o ňom uvažovalo ako o možnom prezidentovi Československa. Neskôr zastával post podpredsedu federálnej vlády. Mnohým sa vryli do pamäti jeho upokojujúce slová o ekonomickej budúcnosti Česka i Slovenska.

My sme však profesora Komárka oslovili v úplnej inej súvislosti. Je jedným z mála ľudí, ak nie jediným, v Čechách i na Slovensku, kto dôverne poznal názory a životné postoje Che Guevaru, o ktorom píšeme v tomto čísle na inom mieste. A preto sme mu v záujme objektívneho pohľadu na túto dosť kontroverznú postavu, idol ľavicových intelektuálov a študentov, položili pár otázok.

• *Ako sa ocitol československý ekonóm začiatkom 60-tych rokov na takej horúcej pôde akou bola Kuba, kde prebiehala revolúcia a kvôli ktorej takmer vypukla v roku 1962 svetová vojna?*

Viedol som vtedy komisiu zameranú na zmenu štruktúry priemyslu, ktorá napadala tu tzv. železnú koncepciu. Naším záujmom bolo vrátiť Československo k ľahkému strojárstvu. Kubánci prišli v roku 1963 na konzultáciu a naše predstavy si ich získali. A tak som tam začiatkom roku 1964 išiel a zostal som tam tri roky ako hospodársky poradca vlády Kubánskej republiky. Mal som kanceláriu vedľa Guevaru a tak sa neraz stalo, že prišiel za mnou, ponúkol mi cigaru a spýtal sa či nemám čas na diskusiu. Vrátil sa napríklad zo zasadania RVHP a preberali sme industrializáciu až do rána. Počas diskusií demonštroval ohromný diapazon vysokého vzdelania. Vyznal sa veľmi dobre vo svetovej literatúre, veľmi rád diskutoval o modernom výtvarnom abstraktnom umení, klasickej hudbe. Tieto reči boli preniknuté úvahami o svetovej chudobe, imperializme a kulte peňazí. Myslím si, že ho prekvapila moja kritická analýza mechanizmu reálneho socializmu. Z našich diskusií vznikla anekdota, ktorá obletela celú Kubu. Jej autorom bol jeden ich bývalý minister, ktorý tam dodnes pôsobí a preto ho nechcem menovať, aby nemal problémy. Ten zhodnotil naše diskusie slovami: Guevara po poslednej 14 hodinovej diskusii s Komárkom o reálnom socializme išiel spáchať dobrovoľnú samovraždu do Bolívie. To bol taký lakonický žartík, ktorý tam koloval pretože Guevara sa stal skeptický pokiaľ išlo o reálny socializmus v Sovietskom zväze, ale stále prízvukoval, že v Československu by to bolo európskejšie a prijateľnejšie.

• *Mal teda tendenciu uberať sa v ekonomike treťou cestou?*

V ekonomike bol Guevara skeptický ku koncepcii socializmu. Vytváral si svoju typickú intelektuálnu, utopickú víziu, ktorá nadväzovala na grécky helenizmus. Podpora centrálného štátneho sektora mala smerovať do školstva, zdravotníctva, kultúry a športu s tým, že budúca spoločnosť sa musí opierať o duchovné a morálne hodnoty. Veril, že spoločnosť odstúpi od materiálnych motivácií a koniec koncov od finančných foriem odmeňovania. Guevara tvrdil, že kult peňazí vedie k degradácii človeka. Dobré poznal sokratovskú filozofiu, ale bral svoje vízie z pozícií Marxa, kde sa nadchol teóriou odcudzenia. Problémy vnímal cez Sartra či existencialistickú

pokračovanie na strane 26

Výstava „Stred Európy okolo roku 1000“	4
Drahošlav Hulínek, Tatiana Štefanovičová	
Kresťania v jame levovej / Viera Bránska	7
Chlieb a hry / Laura Ridegová	10

ZA KATEDROU

Trest a disciplína v dejinách školy / Elena Medvecká	12
Marco Polo - z Benátok do Číny / Henrieta Hatalová	14
Pôvod našich mien / Katarína Habovštiaková	17
Milan Hodža - silný muž slovenskej politiky	
Natália Krajčovičová	18
Návrat Milana Hodžu / Peter Martinek	20
SÚŤAŽ	21
Marína - prvá slovenská dáma / Miloš Ferko	22
Hrady a zámky - pýcha Slovenska / Marika Hulínková	24
Vynálezy, ktoré mohli zmeniť históriu / Tomáš Nižňanský	27
Lidice / Ľubomír Lichardus	28

ĽUDIA A DOBA

Zo zlođeja diktátor / František Višváder	30
Deväť zastavení strojcu jari / Ján Čomaj	32

REPORTÁŽ

Venezuela - tropický raj Krištofa Kolumba / Richard Hill	36
Skaza najväčšej slovenskej zbrojovky / Vlasta Palkovičová	38
KALEIDOSKOP	40
O NAŠICH AUTOROCH	40
POD LUPOU	41
HLASY A OHLASY	42

Titulná strana obálky: Oravský hrad
Obrázky zhora nadol: Štátny znak Kuby
 Uhorská kráľovská koruna

Splnil sa rodinný sen

John Palka (63), profesor neurobiológie na Washingtonskej univerzite v Seattli, je vnukom Dr. Milana Hodžu, ktorý patril k najvýznamnejším slovenským politikom 20. storočia. Meno Hodža je a aj zostane zvučným pojmom v slovenských dejinách. Napokon strýko Milana Hodžu nebol nikto iný ako Michal Miloslav Hodža, ktorý spolu so Štúrom a Hurbanom tvoril základy slovenského národného obrozenia.

Profesor John Palka
vnuk Dr. Milana Hodžu

Rodičov Johna Palka zavial osud do Spojených štátov potom ako bol po februári 1948 definitívne zmarený pokus o nastolenie demokratického režimu v Československu. Stretli sme sa na recepcii, ktorú pripravila slovenská komunita v Chicagu pri brehu Michiganského jazera v štylizovanej Monet Garden pri príležitosti prevozu telesných pozostakov Dr. Milana Hodžu. Zúčastnili sa na nej prisťahovalci zo Slovenska, rovnako príslušníci tretej či štvrtej generácie Slovákov, potomkovia tých, ktorých do Spojených štátov pred vyše sto rokmi vyhnala zo Slovenska núdza, ako i tí, ktorí tam odišli po príchode ruských tankov v roku 1968. Ich nadšenie a dojatie z tejto udalosti bolo nefalšované a potlesk ministrovi kultúry Milanovi Kňažkovi i slovenskému veľvyslancovi v USA Milanovi Bútorovi úprimný.

John Palka prišiel spolu s rodinou prvýkrát do Spojených štátov v roku 1941. Na tieto roky i na svojho slávneho starého otca si zaspomínal s perfektnou slovenčinou: „Vtedy Milan Hodža ešte nebol s nami. Bol vo Švajčiarsku, takže sme sem cestovali osobitne. My sme sa preplavili do Ameriky v 41. roku a on dorazil asi rok po nás. Bol som ešte malý chlapec, keď sme bývali v Chicagu. Za vojny môj otec pracoval vo fabrike a mama bola sekretárkou v poisťovni. Po vojne sme sa vrátili v decembri 1946 do Československa. Na Slovensku sme bývali dva a pol roka v Mikuláši. A potom, keď prišiel komunistický prevrat, sme sa v roku 1949 vrátili do USA. Na starého otca sa pamätám ako nás bol raz navštíviť keď som bol celkom malý chlapec, i na to keď zomrel a celá procesia sa tiahla okolo nášho domu. Ja som nemohol ísť s nimi, lebo som mal vtedy nejakú detskú chorobu, tak som sa len z okna na to díval.“

John Palka sa o Milanovi Hodžovi, prvom Slovákov na poste ministerského predsedu v ČSR dozvedal viac až neskôr: „O Hodžovi sa pomerne často hovorilo, že to bol veľký človek a patriot, obhajca slovenských záujmov v rámci Československa. Ja som detaily o jeho politickom živote nepoznal a viac som sa o ňom dozvedal až ako dospelý, keď som si prečítal nejaké štúdie. Pri poslednej návšteve na Slovensku mi strýc o ňom rozprával, ako často chodieval do Tatranskej Lomnice. Poznali ho ako bystrého a vtipného človeka.“

Prevoz pozostatkov Milana Hodžu 58 rokov po jeho smrti je uskutočnením jeho poslednej vôle.

„O prevoze sa hovorilo dlhé roky. Jeho manželka a moja stará mama si to veľmi želali a ostatná rodina na Slovensku tiež. Po vojne to však ani nieviem prečo nešlo, a za komunistov to tiež nebolo možné. Je preto ohromná vec, že sa to teraz udialo. Bol to náš veľký rodinný sen, ktorý sa stal skutočnosťou.“

(viac na strane 20)

Nádej života z Afriky / Drahoslav Hulínek	3
Krvilační skýti / Jozef Pelikán	6
Záhady oštepů / Martin Poláček	8
Pôvod našich mien / Katarína Habovštiaková	9
Slovenské trojvršie / Tibor Králik	10
Nitriansky Zobor / Drahoslav Hulínek	13
Johanka z Arcu / Daniela Hrnčiarová	15
Rozporuplná cisárovná Sisi / Natália Krajčovičová	18
Metropola ríše Wilhelma II. / Erik Dulovič	20
Okupácia Slovenska v marci 1939 / Karol Janas	22
Tábor zajatcov / Ľudovít Petraško	24
Žijúca legenda SNP / Marta Masaryková	26

PAMÄTI A MEMOÁRE

Bol som vojakom slovenského štátu / Pavol Bradáč	28
--	----

EUDIA A DOBA

Koniec diktátora / František Višvader	30
---------------------------------------	----

Z DEJÍN MYSLENIA

Začína sa boj s islamským fašizmom / Ferdinand Vrabel	32
---	----

SÚŤAŽ	35
-------	----

ZA KATEDROU

Pomocník pri výučbe dejepisu / Miroslav Daniš	36
---	----

ROZHOVOR

Rozhovor s J. Krivošovou o osudoch slovenských kostolov	40
---	----

KALEIDOSKOP	40
-------------	----

O NAŠICH AUTOROCH	40
-------------------	----

POD LUPOU	41
-----------	----

HLASY A OHLASY	42
----------------	----

Titulná strana obálky: Horiace budovy WTC v New Yorku

Obrázky zhora nadol: Erb Levoče

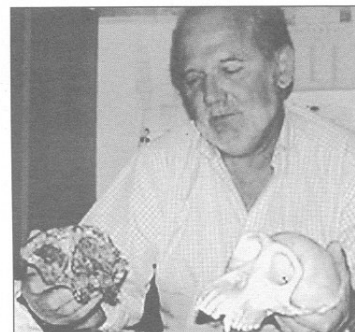
Moslimský bojovník

Zásadný obrat v poznaní vývoja človeka

Nádej života z Afriky

Svetové médiá nedávno priniesli pre-vratnú informáciu, ktorá opäť zmenila náš pohľad na de-jiny vývoja človeka.

V Čade, stredoafrickej krajine, objavili doteraz pravdepodobne najstarší fosilizovaný pozostatok možného priameho predchodcu súčasného človeka – *Sahelanthropus tchadensis*, ktorý dostal prezývku Toumai. Francúzsky bádateľ Michel Brunet z univerzity v Poitiers čakal na svoj životný nález 25 rokov. Lebku objavili už pred rokom, ale až nedávnym príspevkom v odbornom časopise *Nature* bol kostený zvyšok nájdeného predchodcu človeka predstavený širokej verejnosti.

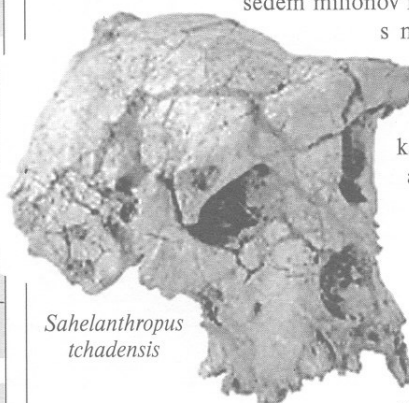

Doteraz zobrazovaný reťazec vývoja človeka pravdepodobne dostal nový článok, ktorý ho podstatne predĺži. Podľa niektorých vedcov v určitej miere možno opäť naruši donedávna pre niektorých ich kolegov ešte stále nedotknuteľnú priamočiaru Darwinovu teóriu evolúcie. Bádatelia na poli antropológie, paleontológie, ale aj archeológie objavili podľa doterajších odhadov šesť až sedem miliónov rokov starú časť lebky aj

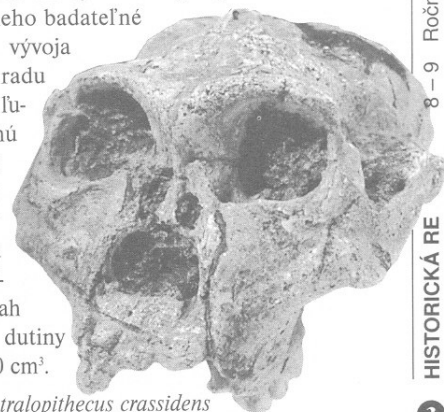
s neúplnou čeľusťou s niekoľkými zachovanými zubami možno najstaršieho predka človeka. Skupina francúzskych a čadských vedcov pomenovala tento druh *Sahelanthropus tchadensis* podľa náleziska v Čade.

Doteraz však podľa antropológov nie je jednoznačne určené, v akom vývojovom vzťahu

je nielen k súčasnému, ale aj k ostatným predkom človeka. Napriek tomu sú u neho badateľné pokročilejšie formy vývoja oproti ostatným z radu primátov (napríklad ľudopopov). Mal plochú tvár bez výraznejšej vystupujúcej dolnej tvárovej časti lebky (bližšie k ľudskému rodu) a výrazné nad-očnicové oblúky. Obsah mozgovej lebečnej dutiny mal objem 330 až 380 cm³.

Sahelanthropus tchadensis

Australopithecus crassidens

Slovania na beckovskom hradnom brale / Drahoslav Hulínek	4
Byzancia pod kopytami križiakov / Marek Meško	6
Chubilaj - mongolský chán / Milan Paulus	8
Draci v dejinách i legendách / Zuzana Šimková	11
Zemepán a poddaní / Leon Sokolovský	14
KNIŽNÁ NOVINKA	
Tisíc rokov maďarského národa	17
ARCHEOLÓGIA	
Kultový význam studní / Martin Poláček	18
Úlety jubilejnej výstavy / Miloš Ferko	19
EUDIA A DOBA	
Fotografka milénia / Jana Karlíková	21
Politické aktivity Johna Lennona / Ľubomír Juhaniak	24
REPORTÁŽ	
Rodos - dejiny malého ostrova / Martin Kubálek	28
Ženy za socializmu / Nora Čechmánková	30
Taje striebornej hory / František Litecký	32
Pôvod našich mien / Katarína Habovštiaková	33
PAMÄTI A MEMOÁRE	
Bol som vojakom slovenského štátu / Pavol Bradáč	34
KALEIDOSKOP	36
O NAŠICH AUTOROCH	36
POD LUPOU	37

Titulná strana obálky: John Lennon

Obrázky zhora nadol: Erb obce Beckov

Drak v predstavách stredovekého umelca

JOHN LENNON

V tomto čísle Historickej revue sme sa pokúsili priblížiť vám charizmatickú osobnosť Johna Lennona, ktorého politické názory a postoje výrazne zasiahli predovšetkým generáciu šesťdesiatych rokov. Na dokreslenie doby sme o názor požiadali dvoch politikov Petra Weissu a Františka Šebeja.

Weiss: V roku 1969 som bol prvýkrát na Západe. Ako 17-ročný chlapec, vtedy bolo také oteplenie, som brigádoval v nemeckom Bochume v podniku na výrobu chemických hnojív. Bola tam krčma, ktorá sa volala Miami a najčastejšie tam hrali pesničku Give Peace a Chance. Tú pesničku si všetci spievali a bolo vidno, že je nositeľkou silného odporu voči vojne vo Vietname. Lennon bol človek, ktorý využíval svetovú slávu na to, aby upozorňoval na veľké sociálne problémy vo svete a najmä potrebu mieru. Či ho nazývajú teraz salónnym ľavičiarom alebo či platí, že bol hrdinom robotníckej triedy, jeho pesničky počúval celý svet a ovplyvnil celú generáciu 60. rokov. Myslím si, že priniesli niečo nové vo vnímaní sveta aj k nám, pretože to bolo čerstvo po obrodnom procese, po veľkej vlne uvoľnenia, ktorá v šesťdesiatom ôsmom a ešte sčasti aj v šesťdesiatom deviatom bola, takže oslovoval aj mladú generáciu. Pamätám si napríklad, že v škole sme často pesničky Beatles pretriasali. Čo sa týka toho, či prispel ku koncu vojny Vietname, myslím, že sa stal jedným z nositeľov a podporovateľov tejto myšlienky a určite jeho piesne boli stimulom pre mierové hnutie v Spojených štátoch amerických.

Šebej: Mne vadilo, že sa ktosi ako Lennon politizuje. Pre mňa to bol geniálny muzikant a človek, ktorého som mal strašne rád, jeho mesianizmus a politická orientácia mi boli cudzie. Čo sa týka jeho informácií o tom, čo sa deje na Východe, bol úplne popletený. Nielen on, ale aj mnohí ďalší jednoducho ignorovali totálnu neslobodu tu a hľadali chyby vo svete, ktorý im vlastne zabezpečoval slobodu. My sme mali už v roku 1968, keď boli študentské revolty v Paríži, Nemecku a USA - mal som vtedy 21 rokov - spory s extrémnymi ľavičiarimi, keď sem prišli. Pripadali mi úplne vadní a s kamarátmi sme im vraveli, aby sem prišli žiť, aby zistili, čo je to komunizmus. Lennon bol však v piesni Working Class Hero trpkou ironický a bol podľa mňa natoľko bystrý, že si nezaslúžil, aby som ho nazýval salónnym revolucionárom. Bol prirodzene inteligentný človek a ten pacifistický, ľavicový a spasiteľský zápal vnímam tak trochu ako nedorozumenie. Žiadni hipíci ani John Lennon neprispeli ku koncu vojny vo Vietname. K tomu prispeli okolnosti a situácia. Amerika musela jednoducho tú vojnu ukončiť, nebola ochotná investovať do nej toľko, aby ju vyhrala. Pre mňa je však Beatles niečo veľmi osobné a citové a nedokážem sa na Lennona pozrieť len celkom cynicky a urobiť si posmešok z jeho salónneho revolucionárstva, lebo na to mi je príliš drahý.

(pokračovanie na strane 24)

ARCHEOLÓGIA	
Výzbroj a vojenstvo v dobe bronzovej / Drahoslav Hulínek	4
Pôvod našich mien / Katarína Habovštiaková	7
Amulety starých Slovanov / Miloš Ferko	8
Voda v živote obyvateľov hradov / Laura Ridegová	10
Počiatky Kyjevskej Rusi / Ján Dvorský	13
Falšovanie mincí v stredoveku / Marek Budaj	16
ROZHOVOR	
s Milanom Kováčom / Martina Hlivová	18
V znamení indiánskych bohov / Milan Kováč	20
Mikulášsky kult kedysi a dnes / Anton Habovštiak	22
Priekopníci v parnej hmle / Miloš Ferko	23
Návrat k župám / Karol Janas	24
Benešove dekréty / Jozef Beňa	26
KRÍŽOVKA	29
SÚŤAŽ	29
Slová spred novembra 1989 / Fedor Gál	30
ROZHOVOR	
s Michalom Áčom / Drahoslav Hulínek	31
Obete politických procesov / Stanislav Sikora	34
Január 1968 / Ján Čomaj	36
REPORTÁŽ	
Dobre utajené hradiská / Ján Dzúr	38
KALEIDOSKOP	40
O NAŠICH AUTOROCH	40
POD LUPOU	41

Titulná strana obálky: Bojovníci doby bronzovej v strednej Európe podľa Z. Buriana
Obrázky zhora nadol: Erb Komárna,
 Zapotécky Boh (k rozhovoru o stredoamerických Indiánoch)

FEDOR GÁL

PÁR SLOV K PRÍSPEVKU

Slová pred novembrom

Nemám pocit, že by som sa dnes mal vzdať svojich postojov spred trinástich rokov. A predsa: Medzičasom som sa presunul zo šedej zóny a undergroundu postupne do špičkovej politiky, na prestížnu univerzitu, do sveta podnikania, videl som svet. Problémy, ktoré dnes riešime, mi nepripadajú ani o gram menej závažné ako tie kedysi. Mám však tento „nový“ svet rád. Je náročný, je pestrý, je nebezpečný ... je otvorený. A nemám vlastne ani pocit, že som sa nejakou podstatne zmenil. Napokon, od novembra 89 neubehli ani dva roky, a bol som opäť tam, kde vždy – v menšine. Knihy, ktoré vydávam, číta asi tisíc ľudí, strany, ktoré volím, sú mimo parlamentu, ľudia, s ktorými sa stýkam, sú podobní. Tentoraz som však v menšine z vlastného rozhodnutia. Aj problémy, s ktorými sa potýkam, som si väčšinou vyrobil sám. Takto to má byť a takto mi to pripadá normálne.

Fedor Gál, 18. októbra 2002

SLOVÁ PRED NOVEMBROM

Budeme hovoriť o tom, čo som zažil v uplynulých 6-7 rokoch ako spoluautor Prognózy Slovensko 2010 a Prognózy Veda v SSR. Mám taký zlý pocit, lebo som o veciach, ktoré sú témou dnešného stretnutia, hovoril veľa krát. Veľa bolo povedané, málo sa stalo. Začínam mať pocit, že každá žena v domácnosti vie, ktoré sú základné problémy slovenskej a československej spoločnosti, a málokto z profesionálov vie, ako si s týmito problémami poradiť, aké sú terapie ich riešenia. My sa zrejme budeme schádzať preto, aby sme si povedali, aké je dôstojné východisko zo súčasného stavu. V mojich očiach je to jedine akcia. Akcia, v ktorej sa pokúsime všetci dialogickou formou identifikovať problémy, artikulovať záujmy ľudí a mobilizovať ich k eliminácii ohrozenia, k využitiu šancí rozvoja našej spoločnosti. Klasická štruktúra mojich prednášok:

- 1) aké sú základné problémy
- 2) čo ich vygenerovalo
- 3) ako z toho von

Som osobne presvedčený, že to boli práve prognostici, ktorí v uplynulých rokoch otvorili diskusiu na túto tému. Prečo? Možno moje vysvetlenie nie je celkom korektné. Ale boli to oni hlavne preto, že prognostika nie je etablovaná vedná disciplína, nemá svoje učebnice, ani katedry, ani školy. Nebol teda čas vychovať generáciu deformovaných profesionálov. K prognostike sa dostali ľudia tak trochu exkluzívnymi profesnými a životnými dráhami, sú to ľudia, ktorí vyznávajú transdisciplinárny prístup k svojej disciplíne, neuznávajú disciplinárne ohraničenie svojich profesionálnych aktivít. Takže možno práve preto prognostika započala dialóg na tému aké sú faktické rozvojové problémy spoločnosti, v ktorej žijeme.

(pokračovanie na str. 30)

ARCHEOLÓGIA

Minojská civilizácia v premenách času / Drahoslav Hulínek	4
Trója - mýtus bez konca / Peter Pavúk	8
Olympiáda sa vrátila / Drahoslav Hulínek	12
Perikles a demokracia / Marika Hulínková	14
Preklady antických autorov / Peter Kuklica	17
Alexander Veľký - sen o svetovláde / Miroslav Kováč	18
Ideológia tisícročnej ríše / Martin Hurbanič	20
Novogrécka literatúra / Růžena Dostálová	23
Gréci pod osmanskou nadvládou / Jitka Malečková	26
Grécky boj za slobodu / Milan Zamboj	28
Dejiny gréckeho jazyka / Helena Panczová	30
Grécke komunistické povstanie / Pavel Hradečný	32
Čím sú grécki naši gréckokatolíci / Daniel Škoviera	34
Koniec gréckeho sna / Ladislav Hladký	37
O NAŠICH AUTOROCH	39
Gréci v socialistickom Československu / A. Botu, M. Konečný	40
Grécko - člen Európskej únie / Ladislav Demeter	42

ROZHOVOR

s Vojtechom Zamarovským / Lenka Berová	44
Tradícia a dejiny Vianoc / Peter Caban	47

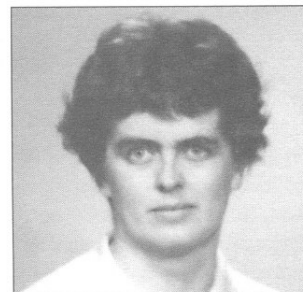
Titulná strana obálky: Periklés, rímska mramorová kópia hlavy z bronzovej sochy od Krésila asi z roku 430 pred n. l.

Obrázky zhora nadol: Znak gréckeho kráľovstva
Zlatá minca z čias Alexandra Macedónskeho

GRÉCKO

známe aj neznáme

Keď sa redakčná rada Historickéj revue rozhodla venovať z času na čas monotematické číslo niektorej krajine, sledovala tým myšlienku poskytnúť čitateľovi podrobnejší obraz o histórii a zaujímavostiach, s akými sa bežne nestretnú.

V tomto čísle sa snažíme predstaviť krajinu dobre známu predovšetkým ako historicky významnú a turisticky atraktívnu, ale po mnohých stránkach jej vývoja aj neznámu - je ňou Grécko. Myšlienku priblížiť ju čitateľovi podporila aj skutočnosť, že Grécko bude od roku 2003 predsedať Európskej únii. Pre nás, keďže naše snahy smerujú tiež do európskeho spoločenstva, to je zaujímavé aj preto, lebo je to krajina, ktorá má dosť podobností so Slovenskom. Je relatívne malá a veľmi hornatá, jej výhodou je, že má more, ktoré do veľkej miery determinovalo tamjší život. Bol tvrdý, taký však bol aj život v horských oblastiach. Uzavretosť horských dolín a mnohých ostrovov pôsobila tiež na konzervatívnosť života a myslenia obyvateľov.

Historický vývoj Grécka má slávne obdobie najmä v antike, keď sa tam vytvárali základy európskej civilizácie a myslenia. Významné postavenie malo Grécko aj ako centrálna časť Byzantskej ríše v stredoveku. Z týchto období sa zachovalo množstvo nádherných pamiatok, ktoré sú, samozrejme, veľmi populárne, stojí však za to znovu a znovu ich spoznávať.

Menej známe sú obdobia neskoršieho tienistého vývoja krajiny, keď bola takmer pol tisícročia pod osmanskou nadvládou, čo ju poznačilo čiastočne až dodnes. Myslím, že nie mnoho slovenských návštevníkov Grécka vie o jeho hrdinskom zápase proti osmanskej nadvláde, o veľkom presídľovaní celých obcí maloázijských Grékov na dnešné územie krajiny, ani o tom, ako bol po 2. svetovej vojne vývoj poznačený totalitným režimom s následkami výraznej emigrácie, ktorá smerovala aj na územie bývalého Československa. To však tiež patrí k spoznaniu ducha a mentalít obyvateľov.

Cesta k súčasnému demokratickému zriadeniu nebola ľahká a plynulá, ale pozitívna je snaha čo najskôr dosiahnuť úroveň vyspelých krajín európskeho spoločenstva. Nazdávam sa, že čítanie o Grécku a jeho osudoch je zaujímavé a približuje nám vnímanie jeho prírodných krás, množstva nádherných pamiatok, ale aj dnešnej mentalít.

Prof. PhDr. Tatiana Štefanovičová, DrSc.